

MPHTI: 06.73.75

JEL Classification: L26, D83, C89

DOI: <https://doi.org/10.52821/2789-4401-2025-5-47-59>

ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ: БИБЛИОМЕТРИЯЛЫҚ ТАЛДАУ

Ж. Т. Антаев^{1*}, Д. М. Кангалакова², З. Т. Сатпаева²

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы

²Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Алматы, Қазақстан Республикасы

АНДАТПА

Зерттеу мақсаты. Scopus дерекқорын пайдалан отырып, шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қолдау мәселелеріне арналған ғылыми жарияланымдарға библиометриялық талдау жүргізу болып табылады. Жұмыс шеңберінде 2010-2025 жылдар аралығында осы тақырып бойынша жарияланым белсенділігінің негізгі тенденциялары, әсер еткен факторлары талданды, жетекші авторлар, елдер, ұйымдар, сондай-ақ зерттеудің негізгі тақырыптары мен бағыттары анықталды.

Әдіснамасы. VOSviewer 1.6.20 бағдарламалық жасақтамасын қолдана отырып, Scopus деректерін сандық өңдеуді қоса алғанда, библиометриялық талдау құралдарына негізделген. Көрсетілген жылдар аралығына талдау жасалды. Ғылыми желілер мен тақырыптық кластерлерді визуализациялауға мүмкіндік беретін бірлескен авторлық талдау, кілт сөздерді талдау және елдер мен ұйымдар арасындағы байланыс әдістері қолданылды.

Зерттеудің өзіндік құндылығы. Шағын және орта бизнесті қолдау мәселелеріне жаһандық ғылыми қызығушылықты кешенді бағалауда жатыр, бұл тек ғылыми олқылықтарды ғана емес, сонымен қатар одан әрі зерттеу үшін перспективалық бағыттарды анықтауға мүмкіндік береді. Жұмыс әсіресе пандемиядан кейінгі экономиканы қалпына келтіру жағдайында, ШОБ-ты мемлекеттік қолдаудың рөлі артқан кезде өзекті болып табылады.

Зерттеу нәтижелері. Тақырып бойынша жарияланымдар санының тұрақты өсуін, Еуропа, Азия және АҚШ елдерінің белсенді қатысуын, сондай-ақ цифрландыру, субсидиялау, қаржылық инклюзив және ШОБ институционалдық қолдау мәселелеріне жоғары қызығушылықты көрсетті. Көрсеткіштердің тұрақсыздық пен өзгерістік себептері талданды. Талдау нәтижелері шағын және орта кәсіпкерлікті қолдаудың тиімді саясатын қалыптастыруда ғылыми қоғамдастық үшін де, мемлекеттік құрылымдар үшін де пайдалы болуы мүмкін.

Түйін сөздер: Бизнес, мемлекеттік қолдау, шағын және орта бизнес, библиометриялық талдау, Scopus, VOSviewer.

КІРІСПЕ

Шағын және орта бизнес (ШОБ) жұмыспен қамтудың өсуіне, бәсекеге қабілеттілікті арттыруға және инновацияларды енгізуге ықпал ететін тұрақты экономикалық дамудың ажырамас элементі болып табылады. Әлемнің көптеген елдерінде ШОБ барлық кәсіпорындардың 90% - дан астамын құрайды және жалпы ішкі өнімнің айтарлықтай үлесін қамтамасыз етеді. Осыған байланысты ШОБ-ты мемлекеттік қолдау мәселелері, әсіресе тұрақсыз макроэкономикалық орта, цифрлық трансформация және COVID-19 пандемиясы сияқты жаһандық дағдарыстар жағдайында маңызға ие болуда [1].

Заманауи ғылыми зерттеулер салықтық жеңілдіктер, субсидиялар, қаржыландыруға қолжетімділік, қызметтерді цифрландыру және қолдау институттарын дамытуды қоса алғанда, әртүрлі құралдардың тиімділігін зерттей отырып, кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мәселелеріне белсенді түрде жүгінеді. Алайда, ғылыми әдебиеттерде тәсілдердің фрагменттілігі мен көп бағыты байқалады, бұл осы салада-

ғы ғылыми тенденциялар мен басымдықтар туралы тұтас идеяны қалыптастыруды қиындатады. Жарияланым белсенділігін жүйелеу және объективті бағалау үшін ең белсенді авторларды, елдерді, ұйымдарды, негізгі тақырыптар мен зерттеу бағыттарын анықтау үшін библиометриялық талдау әдістерін қолданған жөн.

Зерттеу пәні Scopus халықаралық деректер базасында ұсынылған шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауға арналған ғылыми жарияланымдар жиынтығы болып табылады.

Зерттеудің мақсаты - 2010-2025 жылдар кезеңіндегі негізгі ғылыми трендтерді, авторларды, елдерді және зерттеулердің тақырыптық бағыттарын анықтау отырып, Scopus базасында ШОБ-ты мемлекеттік қолдау тақырыбы бойынша ғылыми әдебиеттерге библиометриялық талдау жүргізу.

Қойылған мақсатқа сәйкес жұмыста келесі міндеттер шешіледі:

- Scopus деректер базасында ШОБ-ты мемлекеттік қолдау тақырыбы бойынша жариялау белсенділігінің динамикасын талдау;
- осы тақырып бойынша мақалалар жарияланған ең өнімді елдерді, ғылыми ұйымдарды және авторларды анықтау;
- тақырып бойынша мақалалар жарияланатын негізгі журналдар мен конференцияларды қарастыру;
- Vosviewer көмегімен бірлескен авторлық және ғылыми желілерге талдау жасау;
- өзекті зерттеу кластерлерін құрайтын ең жиі кездесетін кілт сөздер мен тақырыптарды анықтау;

Осылайша, зерттеу барысында алынған нәтижелер қолданыстағы ғылыми білімді жүйелеуге, негізгі ғылыми бағдарларды анықтауға және мемлекеттік ұйымдар мен зерттеу қауымдастығын ШОБ қолдау саласындағы басым бағыттар туралы хабардар етуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттерге шолу. Шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қолдау мәселелері ғылыми әдебиеттерде, әсіресе дағдарыстан кейінгі кезеңдерде кеңінен таралды. ШОБ-тың сыртқы күйзелістерге төзімділігі, өзгерістерге бейімделу және экономикалық өсу көзі болу қабілеті оны зерттеушілердің де, мемлекеттік институттардың да назарына айналдырды [2].

Көптеген авторлардың пікірінше, ШОБ дамуының негізгі факторларының бірі мемлекеттік қолдауға, соның ішінде қаржылық, салықтық, әкімшілік және кеңестік қолдауға қол жеткізу болып табылады [3]. Бұл ретте іске асырылатын шаралардың тиімділігі институционалдық контекстке және мемлекеттің кәсіпкерлік сектормен өзара іс-қимыл дәрежесіне байланысты [4].

Мемлекеттік саясаттың шағын және орта бизнестің тұрақтылығы мен өмір сүруіне COVID-19 пандемиясының қалай әсер еткені туралы библиометриялық талдаулар жүргізіп, ең тиімді қолдау шаралары жалақыны субсидиялау, салықтық жеңілдіктер, несиелік кепілдіктер және ШОБ үшін дағдарыстың жағымсыз салдарын айтарлықтай төмендететін мемлекеттік цифрландыру бағдарламалары екенін зерттеушілер анықтады [5].

Зерттеушілер COVID-19 пандемиясы кезінде шағын және орта бизнестің тіршілігін сақтап қалу стратегиясы ретінде цифрлық технологияларды енгізуін зерттеді [6].

Зерттеулер көрсеткендей, ШОБ - ты қолдау тетіктері дамыған елдерде инновациялық белсенділік пен өзін-өзі жұмыспен қамту деңгейінің жоғарылауы байқалады [7]. Мысалы, Еуропалық Одақ елдерінің тәжірибесіне арналған жұмыстарда кластерлік қолдау мен ШОБ - ты жаһандық жеткізу тізбегіне интеграциялаудың тиімділігі атап өтіледі [8].

COVID-19 пандемиясы басталғаннан бері зерттеушілердің назары ШОБ- ты құтқаруға бағытталған дағдарысқа қарсы шараларға да аударылады. Салықты кейінге қалдыру, жалақыны субсидиялау және жеңілдетілген несиелеуді қоса алғанда, жедел қолдау шаралары талданды [9]. Сонымен қатар, ШОБ-ты қолдау мен дамытудағы цифрлық технологиялардың рөліне бағытталған басылымдар көбейіп келеді [10].

Әртүрлі елдерде алынған нәтижелер пандемияның шағын және орта бизнестің қаржылық көрсеткіштеріне теріс әсер ететінін растады [11]. Бизнесті цифрландыру бейімделудің тиімді әдісі болып шықты, ал мемлекеттік қолдау саясаты дамыған цифрлық экономикасы бар аймақтарда тиімдірек болар еді [12].

Саяси, технологиялық, экономикалық, әлеуметтік және басқа факторларды қамтитын қолайлы іскерлік орта бизнесті бастау туралы шешім қабылдауға әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады [13].

Эконометрикалық талдау инвестициялық ахуалды жақсарту, жұмыссыздықты азайту және несиелеу арқылы тұтынушылық сұранысты ынталандыру сияқты факторлар мен қатар шағын және орта бизнесті дамыту үшін мемлекеттік қаржылық қолдаудың маңыздылығын көрсетеді [14].

Шағын және орта бизнестің тиімділігін арттыратын, шығандарды азайтатын және жаңа нарықтарға қол жеткізуді жеңілдететін бизнесті цифрландыру маңызды [15].

Библиометриялық әдістер ШОБ мәселелері бойынша ғылыми белсенділікті бағалау үшін жиі қолданыла бастады. Мұндай зерттеулер тақырыптың қай аспектілері көбірек назар аударатынын, қай аймақтар мен зерттеу орталықтары ең белсенді екенін және зерттеу трендтерінің қалай қалыптасатынын түсінуге мүмкіндік береді [16].

VOSviewer құралдарын пайдалану ғылыми байланыстарды визуализациялауға және тақырыптық кластерлерді анықтауға көмектеседі [17].

Қолда бар әзірлемелерге қарамастан, библиометриялық тәсілді пайдалана отырып, ШОБ -ты мемлекеттік қолдау тақырыбының ғылыми пысықталуының жаһандық жай-күйінің тұтас көрінісі жоқ. Бұл осы зерттеудің өзектілігін анықтайды.

ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗГІ БӨЛІГІ

Зерттеу материалдары мен әдістері. Қойылған мақсатқа қол жеткізу және зерттеу міндеттерін шешу үшін шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қолдау тақырыбы бойынша халықаралық ғылыми ортадағы жарияланым белсенділігін сандық және көрнекі бағалауға бағытталған библиометриялық әдіс пайдаланылады. Библиометриялық талдау ғылыми жарияланымдардың динамикасын, жетекші авторларды, ұйымдарды, елдерді, журналдарды, сондай-ақ негізгі сөздер мен зерттеу бағыттары бойынша құрылған зерттеу кластерлерін анықтауға мүмкіндік береді [18].

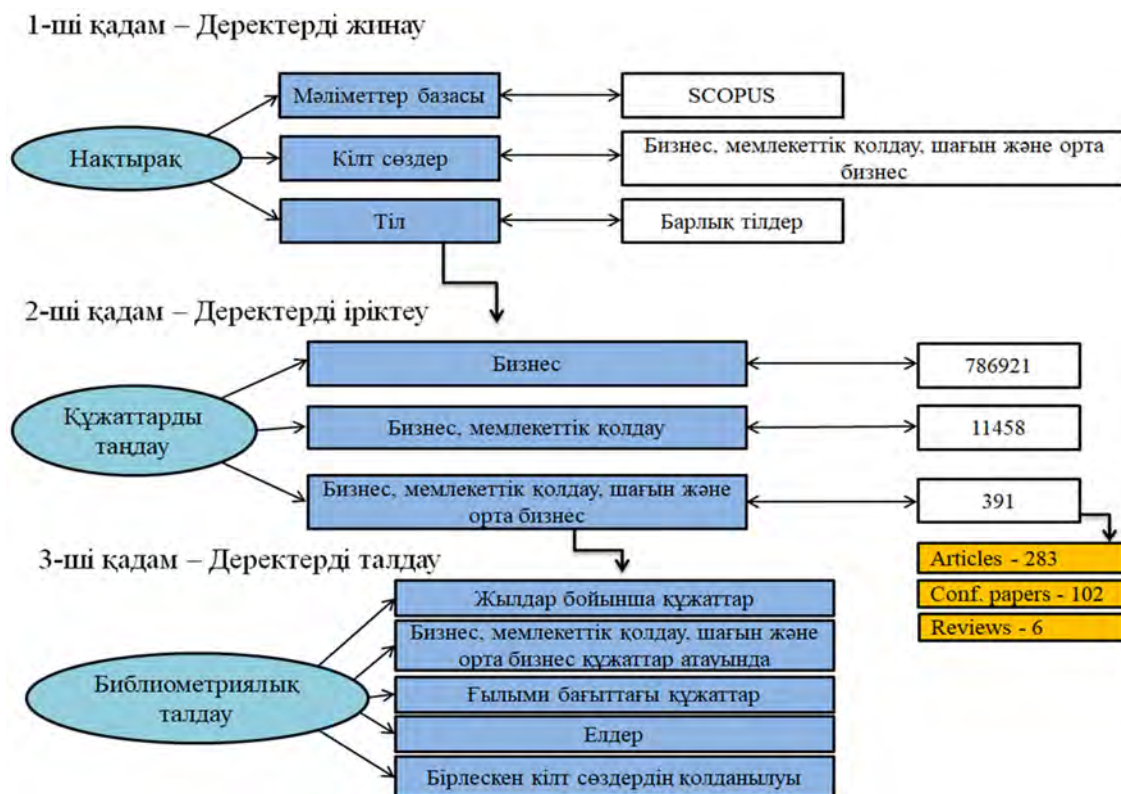
2010-2025 жылдар аралығында ғылыми әдебиеттерде шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауға арналған зерттеулердің тұрақты түрде өсіп отырғанын көрсетеді. Ерте кезеңдегі 2010-2025 жж. еңбектер көбіне қаржылық қолдау мен несиелік саясаттың ШОБ дамуына әсерін талдаумен шектеледі. 2016-2019 жылдары зерттеулер институционалдық сапа, реттеу тиімдігі және мемлекеттік бағдарламалардың нәтижелілігі сияқты кеңейтілген факторларға назар аудара бастаған. 2020 жылдан кейін COVID-2019 пандемиясы осы тақырыпқа арналған жарияланымдар санын күрт арттырып, антикризистік қолдау механизмдерін негізгі ғылыми бағытқа айналдырды. Ең жиі талқыланатын қолдау шаралары – субсидиялар, салық жеңілдіктері, жеңілдетілген несиелер және несиелік кепілдіктер. Зерттеулердің айтарлықтай бөлігі цифрлық трансформацияны ынталандыру ШОБ-тың бәсекеге қабілеттілігін арттыратынын және мемлекеттік қолдаудың бұл процесс үшін шешуші рөл атқаратынын анықтайды. COVID-2019 кезеңіндегі әдебиеттер жалақыны субсидиялау, жалдау ақысын жеңілдету, электрондық қызметтерді енгізу және онлайн-саудаға қолдау көрсету сияқты шараларды ерекше атап өтеді. Зерттеушілер көп жағдайда мемлекеттік қолдау тиімділігінің институционалдық сенім, бюрократия деңгейі және ақпаратқа қолжетімділікпен тығыз байланыс екенін айтады. Сонымен қатар, жарияланымдар арасында ұзақ мерзімді нәтижелерді бағалайтын әсерлік зерттеулердің тапшылығы жиі айтылатын мәселе ретінде көрінеді. Жалпы алғанда, ШОБ-қа мемлекеттік қолдаудың экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ететін негізгі фактор екенін және болашақ зерттеулерде цифрландыру мен институционалдық тиімділікке көбірек көңіл бөлінуі керектігін көрсетеді.

Талдаудың негізі экономика, менеджмент, қаржы, мемлекеттік басқару және соған байланысты пәндер бойынша рецензияланған басылымдардың кең ауқымын қамтитын Scopus дерекқоры болды. Іздеу термині 2010 жылдан 2025 жылға дейінгі кезеңдер бойынша мынадай кілт сөздерді қамтыды: «Business», «state support», «small and medium-sized businesses».

Зерттеу келесі кезеңдерді қамтыды:

- Scopus базасынан деректерді RIS форматында іздеу және жүктеу, соның ішінде басылым атауы, авторлар, аффилиациялар, аннотациялар, кілт сөздер және сілтемелер сияқты метадеректер;
- деректерді тазарту және стандарттау (көшірмелерді жою, кілт сөздер мен ұйым атауларының вариацияларын біріктіру);
- жылдар, елдер, ұйымдар мен журналдар бойынша жарияланым белсенділігін талдау.

Деректерді өңдеу, талдау және визуализация VOSviewer және Microsoft Excel бағдарламалық жасақтамасы арқылы жүзеге асырылды. 1-суретте зерттеу құрылымы берілген.

Сурет 1- Зерттеу құрылымы

Ескерту: автор Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

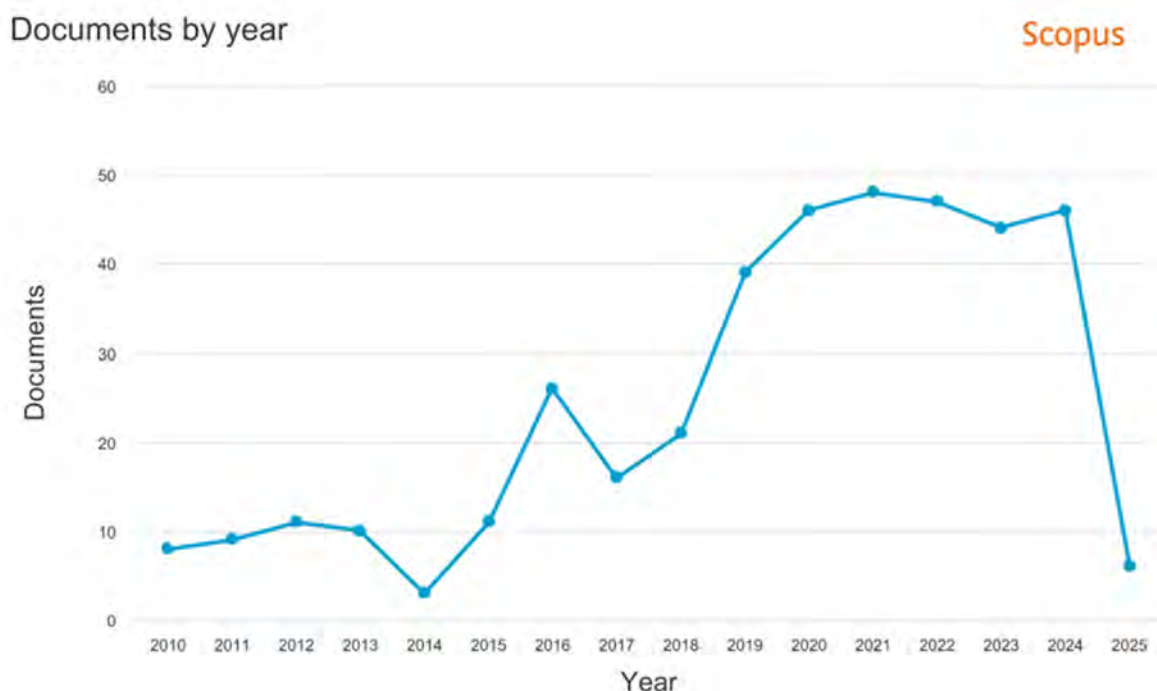
Әдістемелік негіз ретінде библиометриялық талдау қолданылады. Библиометриялық талдау – ғалымның немесе ғылыми ұйымның ғылыми үлесі мен өнімділігін анықтаудың ең қарапайым және табиғи әдістерінің бірі. Деректерді талдау және визуализациялау VOSviewer 1.6.20 нұсқасымен орындалды. Зерттеудің параметрлері зерттеудің бірінші кезеңінде анықталды. Scopus дерекқор ретінде таңдалды және кілт сөздерге: «Бизнес», «мемлекеттік қолдау» және «шағын және орта бизнес» кірді. Тіл таңдауда ешқандай шектеулер болған жоқ.

Келесі кезеңде – 786921 құжаттар «бизнес» кілт сөзі бойынша, 11458 – «бизнес», «мемлекеттік қолдау» сөзі бойынша, 391 – «бизнес», «мемлекеттік қолдау», «шағын және орта бизнес» сөздері бойынша анықталды. Оларға ғылыми мақалалар, конференциялар мен шолулар кіреді. Құжаттар зерттеудің үшінші кезеңінде визуализацияланды және талданды. Олар жылдар, ғылым салалары, елдер және кілт сөздер бойынша сандар бойынша қаралды.

АЛЫНҒАН НӘТИЖЕЛЕР (ҚОРЫТЫНДЫЛАР)

Зерттеу барысында іздеудің бірінші кезеңінде 786921 басылым таңдалды. Екінші кезеңде «бизнес» және «мемлекеттік қолдау» кілт сөздері бар 11458 басылым анықталды. Үшінші кезеңде «бизнес», «мемлекеттік қолдау» және «шағын және орта бизнес» кілт сөздері бойынша 391 басылым таңдалды. Конференциялардың мақалалары, шолулары мен баяндамалары ғана таңдалды.

Нәтижесінде көрсетілген кілт сөздер мәтінінің соңында жарияланым белсенділігінің динамикасы бойынша келесі деректер алынды (2-сурет).

Сурет 2 - 2010-2025 жылдар аралығындағы жариялау белсенділігінің динамикасы.
Ескерту: автор Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

2010-2025 жылдар аралығындағы басылымдардың сандық таралуын жоғарыдағы 2 – суреттен көре аламыз. Алынған мәліметтерден келесі тұжырымдар жасауға болады: 2010-2012 жылдар аралығындағы басылымдар санының баяу, бірақ тұрақты өсуі байқалады, бұл жылына орта есеппен 8-ден 11-ге дейін жарияланымдарды құрайды, бұл ғылыми дискурста тақырыптың төмен танымалдығын көрсетеді. 2013 жылдан 2014 жылға дейін басылымның саны 10-нан 3-ке дейін күрт төмендеді. Әрі қарай, 2014-2016 жылдар аралығында жарияланымдар санының 12-ден 27-ге дейін біртіндеп өсуі байқалады. 2016 жылдан 2017 жылға дейін басылымның саны 27-ден 17-ге дейін күрт төмендеді. 2017 жылдан 2024 жылға дейін басылымдар санының 17-ден 48-ге дейін біртіндеп өсуі байқалады. Бұл факт Академия тарапынан шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау тақырыбына қызығушылықтың артқанын көрсетеді. Тақырыпқа жарияланымдар санының күрт өсуі, әсіресе COVID-19 пандемиясы аясында, карантиндік шектеулерге байланысты мемлекеттік қолдау қажет болған кезде үлкен қызығушылықты көрсетеді. 2024 жылдан бастап 2025 жылдың бірінші жартысына дейін басылым саны 48-ден 7-ге дейін күрт төмендегенін байқаймыз.

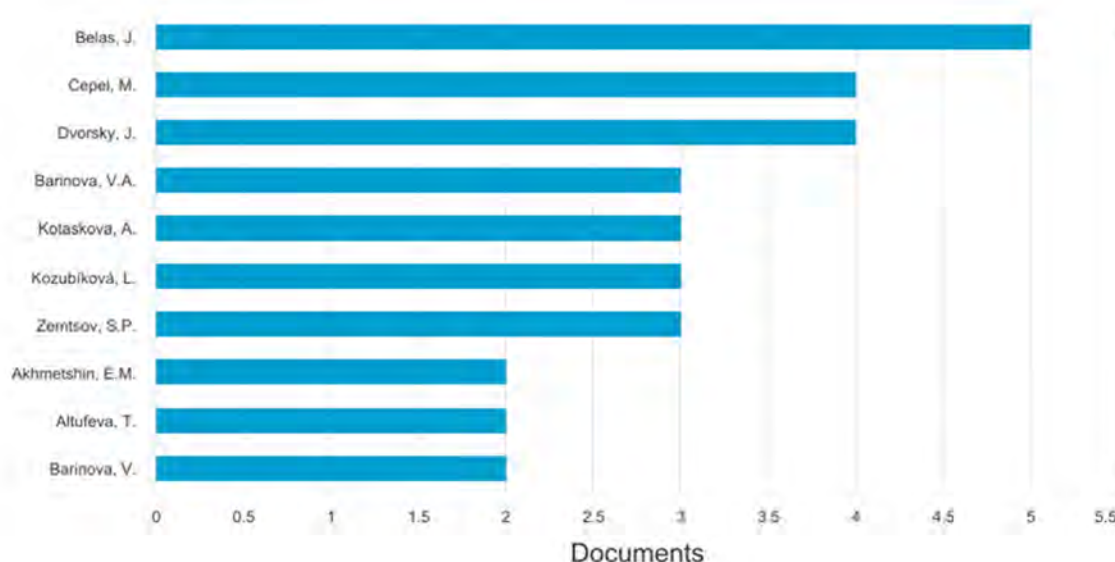
Талдай келе тұрақсыздықтың себептері: кейбір жылдардағы құлдырау немесе кенет өсу экономикалық және саяси факторлармен (дағдарыстар, субсидиялық бағдарламалар енгізу) байланысты болуы мүмкін. Өзгерістердің себептері: 2020 жылдан кейінгі төбе пандемиямен байланысты ғылыми қызығушылықтың артуымен, жаңа қолдау механизмдерінің енгізілуімен, сондай-ақ цифрлық трансформация тақырыбының қосылуымен түсіндіріледі. Деректердің толықтығы: 2025 жылға арналған көрсеткіштердің уақытша төмен болуы мүмкін, себебі жарияланымдардың Scopus дерекқорына индексациялауы кешігіп жүр.

ШОБ-ты мемлекеттік қолдау саласындағы зерттеулерге елеулі үлес қосқан жетекші авторлар арасында жарияланымдар санының бөлінуін көрсетілген 3 - суреттен байқаймыз.

Documents by author

Compare the document counts for up to 15 authors.

Scopus

Сурет 3 - 2010-2025 жылдар кезеңінде ШОБ-ты мемлекеттік қолдауды зерттеу саласындағы негізгі авторлар.

Ескерту: автор Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

ШОБ-ты мемлекеттік қолдауды зерттеу саласында Belas J көш бастап тұр. Оның жарияланымдық белсенділігі шағын және орта бизнестің тұрақтылығына назар аударумен байланысты: адам ресурстарын басқару, корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік және қаржылық менеджменттің рөлі, корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік және шағын және орта бизнестің тұрақты дамуы мәселелері.

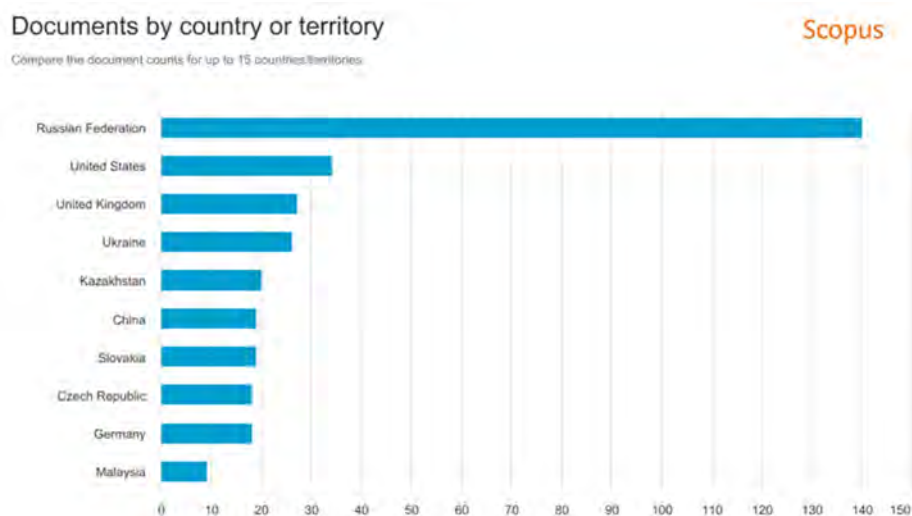
Сонымен қатар, оның жұмысы жоғары бағаланады, бұл оның пікір көшбасшысы және теория мен практикаға үлес қосқан негізгі автор ретіндегі рөлін көрсетеді. Төменде төрт басылымы бар екі автор көрсетілген, атап айтқанда: Cepel M., Dvorsky J. аталған авторлар сонымен қатар көптеген мәселелерді қамтитын өз жұмыстарын белсенді түрде жариялайды. Олар көбіне дағдарыстан (COVID-2019) кейінгі өзгерістерге, кәсіпкерлердің тәуекелге деген көзқарастарына назар аударады.

Vera Barinova және Stepan Zemtsov шағын және орта бизнесті қолдаудың мемлекеттік саясатының мәні, құрылымы мен тиімділігін талдаған. Олар SME секторындағы басты мәселелерді атап көрсетеді: технологиялық стартаптардың аз болуы, экспорттау көлемінің төмендігін көрсеткен.

L.Kozubikova жұмысында ШОБ-тағы ортасын қалай бағалайтындығын зерттеген. Мемлекеттік қаржылық қолдау QBE құрамдас факторы ретінде қарастырылады.

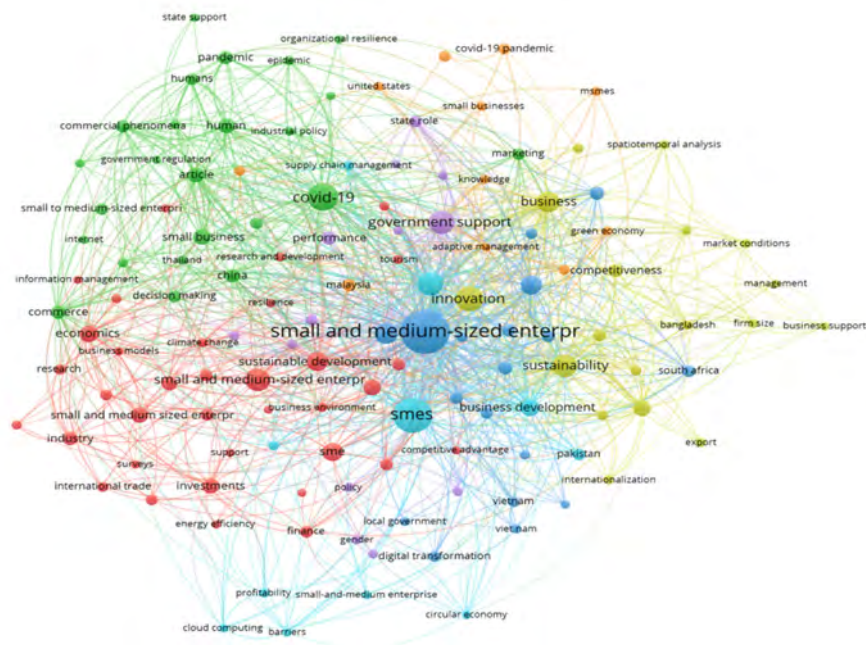
Экономикалық тәуекелдер көздерінің шағын және орта бизнес сегментіндегі бизнес ортасының сапасына әсері және бизнестегі дағдарыс құбылыстары туралы шағын және орта бизнестің қаржысын басқару жайындағы тақырыптарды кеңінен қозғайды.

Көшбасшы елдер арасындағы жарияланымдарды 4 суретте қарастырамыз. Ресей Федерациясы сөзсіз көшбасшы болып табылады, ол қарастырылып отырған 391 басылымның 140-тан астамын жариялап отыр. Бұл факт ғалымдардың шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау мәселелеріне жоғары қызығушылығын көрсетеді. Жарияланымдардың келесі белсенділігі бойынша АҚШ, Ұлыбритания, Украина сияқты елдер 27-ден 34-ке дейінгі басылымдардың таралуына үлес қосып отыр. Бұл сонымен бірге зерттелетін тақырыпқа деген қызығушылықтың артқанын көрсетеді.

Сурет 4 - 2010-2025 жылдар кезеңінде шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауды зерттеу саласындағы жарияланымдар саны бойынша көшбасшы елдер.
Ескерту: автор Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

Жарияланымдар бойынша көшбасшы елдерге мынадай факторлар әсер етті: институционалдық және саяси маңыздылық, экономикалық шоктар және дағдарыс жағдайлары, инновациялық даму және жекеден қаржыландыру, деректерге қолжетімділіктің салыстырмалы жақындығы.

Сурет 5 - 2010-2025 жылдары шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауды зерттеу саласындағы түйінді сөз кластерлерін талдау.
Ескерту: автор VOSViewer көмегімен Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

VOSviewer бағдарламасы арқылы жасалған кілт сөздердің кластерлік картасы 5 суретте көрсетілген және 6 суретте уақыт бөлінісінде шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау тақырыбы бойынша жарияланымдардың библиометриялық желісі. Бұл карта 2010-2025 жылдар аралығындағы шағын және

Картаның ортасында ең көп қолданылатын кілт сөздер бар:

- Бұл басылымдардың көпшілігі ШОБ-ты дамытуға, мемлекеттік қолдауға, инновацияларға және тұрақты дамуға бағытталғанын көрсетеді. Әрбір түс негізгі кілттер мен тақырыптық бағыттарға бағытталған ол 1 кестеле бейнеленген.

№	Кластер түсі	Негізгі кілт сөздер	Тақырыптық бағыттары
1	2	3	4
1	Көк	Small and medium – sized enterprises, innovation, government support, business development, sustainability	Негізгі терминдер: ШОБ-тың жалпы дамуы, мемлекеттік қолдау, тұрақтылық, инновация
2	Қызыл	Economics, finance, industry, investment, international trade, policy, energy efficiency, support	Экономика, қаржыландыру, инвестициялар, макроэкономикалық жағдайлар
3	Жасыл	Covid – 19, pandemic, organizational resilience, industrial policy, decision making, China, Malaysia	Пандемияның әсері, бейімделу, дағдарыс стратегиялары, Мемлекеттік саясат
4	Сары	Competitiveness, firm size, export, management, market conditions, Pakistan, Bangladesh, South africa	Дамушы елдердегі халықаралық тәжірибе, бәсекеге қабілеттілік, ШОБ
5	Ашық көк	Digital transformation, cloud computing, barriers, gender, circular economy, profitability	Бизнесті цифрландыру, кедергілер, тұрақтылық, технология, гендерлік аспект
Ескерту: автор VOSViewer көмегімен Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған			

Ескерту: автор VOSViewer көмегімен Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

Ескерту: автор VOSViewer көмегімен Scopus ДБ іздеу нәтижелері негізінде құрастырған

Талдай келе VOSviewer көмегімен алынған кілт сөздердің кластерлік картасын визуализациялау негізінде бес тақырыптық кластер бөлінді. Орталық орынды шағын және орта кәсіпорындармен «small and medium-sized enterprises, SMEs) байланысты терминология, сондай-ақ «мемлекеттік қолдау», «тұрақты даму» және «инновациялар» ұғымдары алады, бұл зерттеушілердің осы аспектілерге жоғары қызығушылығын көрсетеді. Қызыл кластерге экономикалық параметрлер кіреді: Инвестициялар, саясат, климаттың тұрақтылығы, ал жасыл COVID-19 пандемиясының әсерін көрсетеді. Сары кластер аймақтық аспектілер мен бәсекеге қабілеттілікті көрсетеді, әсіресе дамушы елдерде. Ашық көк кластер цифрландыруға, кедергілерге және әлеуметтік факторларға, соның ішінде гендерлік аспектілерге арналған. Мұндай кластерлеу ШОБ-ты қолдау жөніндегі зерттеулердің жан-жақтылығын және олардың жаһандық және өңірлік контексте дамуын көрсетеді.

Қорытынды

Мақалада болашақта мемлекеттік басқару саласындағы оңтайлы шешімдерге әкелетін басқару шешімдерінің генераторы болып табылатын шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдаудың маңыздылығы қарастырылады. Бұл ШОБ елдері мен салаларын дамытуды, халықтың өмір сүру сапасын арттыруды көздейді. Рсей Федерациясы, Америка Құрама Штаттары, Ұлыбритания ШОБ жағдайларын жақсарту бойынша мемлекеттер арасында көшбасшы болып табылады.

VOSviewer бағдарламасының көмегімен елдер бойынша авторлардың антымақтастығының визуалды карталары жасалды және кілт сөздер зерттелді. Сонымен қатар, кілт сөздерді визуализациялау алты кластерді көрсетті.

2010 жылдан 2025 жылға дейінгі кезеңде ғылыми жарияланымдардың түйінді сөздеріне жүргізілген кластерлік талдау (VOSviewer бағдарламалық қамтамасыз етуінде құрылған визуализация негізінде) шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қолдауды зерттеу саласындағы, бес тұрақты тақырыптық бағытты анықтауға мүмкіндік берді. Кластерлік картада орталық орынды «шағын және орта кәсіпорындар» (small and medium-sized enterprises, SMEs) ұғымымен байланысты терминология, сондай-ақ «мемлекеттік қолдау», «инновациялар», «тұрақты даму» және «бизнесті дамыту» сияқты ұғымдар алады. Бұл ШОБ-тың жұмыс істеуі мен өсуі үшін жағдай жасаудағы мемлекеттің институционалдық рөліне ғылыми қызығушылықтың шоғырлануының жоғары деңгейін көрсетеді.

Екінші маңызды кластер инвестициялар, халықаралық сауда, саяси шаралар және климаттың тұрақтылығы сияқты шағын және орта бизнесті қолдаудың экономикалық және қаржылық аспектілеріне бағытталған.

Үшінші кластердің тақырыбы дағдарыс жағдайындағы басқарушылық тұрақтылыққа, бейімделу механизмдеріне және индустриялық саясатқа баса назар аударатын, COVID-19 пандемиясының салдарымен тікелей байланысты.

Төртінші кластер дамушы экономикалардағы (мысалы, Пәкістан, Бангладеш, Оңтүстік Африка) ШОБ жұмысының аймақтық ерекшеліктерін көрсетеді және бәсекеге қабілеттілікті, фирманың көлемін және нарықтық жағдайларды талдаумен байланысты болып келеді.

Бесінші кластер бизнестің цифрлық трансформациясын, соның ішінде бұлтты технологияларды енгізу, кедергілерді жеңу және тұрақты дамудың гендерлік және экологиялық аспектілерін қамтиды. Сонымен қатар, білімді басқаруға, жеткізу тізбегіне және қызмет көрсету саласын бейімдеуге байланысты кластер анықталды.

Жалпы алғанда, талдау нәтижелері ШОБ-ты мемлекеттік қолдау саласындағы зерттеулер экономикалық, әлеуметтік, технологиялық және экологиялық аспектілерді қамтитын жоғары пәнаралық дәрежемен сипатталатын және жаһандық сын-қатерлерге жауап ретінде ғылыми күн тәртібінің эволюциясын көрсетеді.

Сонымен, шағын және орта бизнесті мемлекет тарапынан қолдау, экономиканың барлық маңызды салаларын қамтып, мемлекеттің және халықтың да тұрмысын, әлеуетін көтеріп, маңызды да шешуші рөл атқарады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. OECD “Coronavirus (COVID-2019): SME policy responses” 2020, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-2019) [Electronic source] // OECD Publishing, Paris. [website]. – 2020. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses_04440101-en.html (қауап күні: 02.06.2025)
2. Audretsch D.B., Thurik A.R. What’s new about the new economy? Sources of growth in the managed and entrepreneurial economies// *Industrial and Corporate Change*. - 2001. - №10(1). – P. 267-315. – DOI: 10.1093/icc/10.1.267.
3. OECD Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard [Electronic source] // OECD Publishing, Paris. [website]. – 2022. – URL: <https://www.oecd.org/en/publications/2022/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2022> (қауап күні: 02.06.2025)
4. Beck T., Demirgüç-Kunt A. Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint// *Journal of Banking & Finance*. – 2006. – №30(11). – P. 2931-2943. – DOI: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.009.
5. Sakib M.N., Rahman M. Mitigating the impact of COVID-19 on SMEs through government policy intervention: A systematic literature review and bibliometric analysis // *Future Business Journal*. – 2024. – №50(10). – P. 1-11. – DOI: 10.1186/s43093-024-00346-0
6. Mishrif A., Khan A. Technology adoption as survival strategy for small and medium enterprises during COVID-19 // *Journal of innovation and Entrepreneurship*. - 2023. - №53(12). – P.1-23. - DOI: 10.1186/s13731-02300317-9
7. Ayyagari M., Demirgüç-Kunt A., Maksimovic V. Small vs. young firms across the world: Contribution to employment, job creation and growth// *World Bank Policy Research Working Paper*. – 2011. - № 5631. – P. 1-45. – DOI: 10.1596/1813-9450-5631.
8. European Commission 2020 [Electronic source] // *Annual report on European SMEs 2019. 2020: SMEs growing beyond borders*. [website]. – 2020. – URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-strategy-and-sme-friendly-business-conditions/sme-performance-review/annual-reports_en (қауап күні: 05.06.2025)
9. Cowling M., Brown R., Rocha A. Did you save some cash for a rainy COVID-2019 day? The crisis and SMEs// *International Small Business Journal*. – 2020. – №38(7). – P. 593-604. – DOI: 10.1177/0266242620945102.
10. Ratten V. Coronavirus (COVID-2019) and entrepreneurship: Changing life and work landscape// *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. – 2020. – №32(5). – P. 503-516. – DOI: 10.1080/08276331.2020.1790167.
11. Belas J., Gavurova B., Dvorsky J., Cepel M., Durana P. The impact of the COVID-19 pandemic on selected areas of a management system in SMEs // *Economic Research Ekonomika Istraživanja*. – 2022. – №35(1). – P. 3754-3777. – DOI: 10.1080/1331677X.2021.2004187.
12. Zemtsov S., Barinova V., Semenova R., Mikhailov A. Entrepreneurship Policy and SME Development during Pandemic Crisis in Russia // *Regional Research of Russia*. – 2022. – №12(3). – P.321-334. – DOI: 10.1134/S2079970522700071.
13. Kozubikova L., Kotaskova A., Dvorsky J., Kljucnikov A. The impact of political factors’ perception on suitability of international business environment: The case of startups // *Economics and Sociology*. – 2019. – №12(1). – P. 61-79. – DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/3.
14. Zakharova K.A., Baburina N.A. Government financial support for small and medium-sized enterprises in northern regions // *Sever i Rynok Formirovanie Ekonomicheskogo Poradka*. – 2025. – №28(1). - P.132-148. – DOI: 10.37614/2220-802X.1.2025.87.009.
15. Ustyomenko M, Optimisation of the strategy of state support for small and medium-sized enterprises at the regional level through investment and innovation measures// *Scientific Bulletin of Mukachevo State University Series Economics*. – 2024. – №11(4). – P. 120-132. – DOI: 10.52566/msu-econ4.2024.120.
16. Aria M., Cuccurullo C. Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis// *Journal of Informetrics*. – 2017. – №11(4). – P. 959-975. – DOI: 10.1016/j.joi.2017.08.007.
17. Van Eck N.J., Waltman L. Software survey: VOSviewer a computer program for bibliometric mapping// *Journal of Scientometrics*. – 2010. – №84(2). – P. 523-538. – DOI: 10.1007/s11192-009-0146-3.

18. Donthu N., Kumar S., Mukherjee D., Pandey N., Lim W.M. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines// *Journal of Business Research*. – 2021. – №133. – P. 285-296. – DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.04.070.

REFERENCES

1. OECD “Coronavirus (COVID-2019): SME policy responses” 2020, OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-2019), OECD Publishing, Paris. Retrieved June 02, 2025. from URL: https://www.oecd.org/en/publications/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses_04440101-en.html
2. Audretsch, D.B., Thurik, A.R. (2001), “What’s new about the new economy? Sources of growth in the managed and entrepreneurial economies”, *Industrial and Corporate Change*, Vol.10 No. 1, pp. 267-315. DOI: 10.1093/icc/10.1.267.
3. “OECD Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard” (2022), OECD Publishing, Paris. Retrieved June 02, 2025, from URL: <https://www.oecd.org/en/publications/2022/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2022>
4. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A. (2006), “Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint”, *Journal of Banking & Finance*, Vol.30 No. 11, pp. 2931-2943. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.009.
5. Sakib M.N., Rahman M. (2024), Mitigating the impact of COVID-19 on SMEs through government policy intervention: A systematic literature review and bibliometric analysis, *Future Business Journal*, Vol.50 No. 1, pp. 1-11. DOI: 10.1186/s43093-024-00346-0
6. Mishrif A., Khan A. (2023), Technology adoption as survival strategy for small and medium enterprises during COVID-19, *Journal of innovation and Entrepreneurship*, Vol.53 No.12, pp. 1-23. DOI: 10.1186/s13731-02300317-9
7. Ayyagari, M., Demirgüç-Kunt, A., Maksimovic, V. (2011), “Small vs. young firms across the world: Contribution to employment, job creation and growth”, *World Bank Policy Research Working Paper*, Vol.5631, pp. 1-45. DOI: 10.1596/1813-9450-5631.
8. “European Commission 2020” (2020), Annual report on European SMSe 2019. 2020: SMSe growing beyond borders. Retrieved June 05, 2025, from URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-strategy-and-sme-friendly-business-conditions/sme-performance-review /annual-reports_en
9. Cowling, M., Brown, R., Rocha, A. (2020), “Did you save some cash for a rainy COVID-2019 day? The crisis and SMSe”, *International Small Business Journal*, Vol. 38 No.7, pp. 593-604. DOI: 10.1177/0266242620945102.
10. Ratten, V. (2020), “Coronavirus (COVID-2019) and entrepreneurship: Changing life and work landscape”, *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, Vol.32 No.5, pp. 503-516. DOI: 10.1080/08276331.2020.1790167.
11. Belas, J., Gavurova, B., Dvorsky, J., Cepel, M., Durana, P. (2022), “The impact of the COVID-19 pandemic on selected areas of a management system in SMEs”, *Economic Research Ekonomika Istrazivanja*, Vol.35 No.1, pp.3754-3777. DOI: 10.1080/1331677X.2021.2004187.
12. Zemtsov, S., Barinova, V., Semenova, R., Mikhailov, A. (2022), “Entrepreneurship Policy and SME Development during Pandemic Crisis in Russia”, *Regional Research of Russia*, Vol.12 No 3, pp.321-334. DOI: 10.1134/S2079970522700071.
13. Kozubikova, L., Kotaskova, A., Dvorsky, J., Kljucnikov, A. (2019), ‘The impact of political factors’ perception on suitability of international business environment: The case of startups’, *Economics and Sociology*, Vol.12 No.1, pp.61-79. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/3.
14. Zakharova, K.A., Baburina, N.A. (2025), ‘Government financial support for small and medium-sized enterprises in northern regions’, *Sver I Rynok Formirovanie Ekonomiceskogo Poradka*, Vol.28 No.1, pp.132-148. DOI: 10.37614/2220-802X.1.2025.87.009.
15. Ustyenko, M. (2024), “Optimisation of the strategy of state support for small and medium-sized enterprises at the regional level through investment and innovation measures”, *Scientific Bulletin of Mukachevo State University Series Economics*, Vol.11 No. 4, pp. 120-132. DOI: 10.52566/msu-econ4.2024.120.

16. Aria, M., Cuccurullo, C. (2017), 'Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis', *Journal of Informetrics*, Vol.11 No.4, pp. 959-975. DOI: 10.1016/j.joi.2017.08.007.
17. Van Eck, N.J., Waltman, L. (2010), "Software survey: VOSviewer a computer program for bibliometric mapping", *Journal of Scientometrics*, Vol.84 No.2, pp. 523-538. DOI: 10.1007/s11192-009-0146-3.
18. Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W.M. (2021), 'How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines', *Journal of Business Research*, Vol.133, pp.285-296. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.04.070.

STATE SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES: BILIOMETRIC ANALYSIS

Zh. T. Antayev^{1*}, D. M. Kangalakova², Z. T. Satpaeva²

¹ Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan

²Institute of Economics of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Almaty, Republic of Kazakhstan

ABSTRACT

Purpose of the study. It is to conduct a bibliometric analysis of scientific publications devoted to the issues of state support for small and medium-sized businesses (SMEs) using the Scopus database. The study analyzed the main trends in publications on this topic between 2010 and 2025, identified the factors that influenced them, and determined the leading authors, countries, and organizations, as well as the main topics and areas of research.

Methodology. Based on bibliometric analysis tools, including digital processing of Scopus data using the VOSviewer 1.6.20 software. An analysis was conducted for the specified period. Methods of co-author analysis, keyword analysis and communication between countries and organizations were used, which allowed the visualization of scientific networks and thematic clusters.

The value of the study itself. A comprehensive assessment of global scientific interest in supporting small and medium-sized businesses involves addressing issues related to this support, which not only reveals gaps in scientific research but also identifies promising areas for further study. The work is especially relevant in the context of the post-pandemic economic recovery, when the role of state support for SMEs is growing.

Research results. It showed a steady increase in the number of publications on the topic, an active participation of the countries of Europe, Asia and the United States, as well as a high interest in issues of digitalization, subsidies, financial inclusion and institutional support for SMEs. The results of the analysis can be useful both for the scientific community and for state structures in the formation of an effective policy to support small and medium-sized businesses.

Keywords: business, government support, small and medium-sized businesses, bibliometric analysis, Scopus, VOSviewer.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: БИБЛИОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Ж. Т. Антаев^{1*}, Д. М. Кангалакова², З. Т. Сатпаева²

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы, Республика Казахстан,

²Институт экономики Комитета науки Министерства науки и высшего образования РК,
г. Алматы, Республика Казахстан,

АННОТАЦИЯ

Цель исследования. Проведение библиометрического анализа научных публикаций, посвященных вопросам государственной поддержки малого и среднего бизнеса (МСБ) с использованием базы данных Scopus. В рамках работы были проанализированы основные тенденции публикационной деятельности по данной тематике в период с 2010 по 2025 год, выявлены факторы, повлиявшие на них, определены ведущие авторы, страны и организации, а также основные темы и направления исследований.

Методология. Основан на инструментах библиометрического анализа, включая цифровую обработку данных Scopus с использованием программного обеспечения VOSviewer 1.6.20. Был проведен анализ за указанный период. Были использованы методы совместного авторского анализа, анализа ключевых слов и коммуникации между странами и организациями, позволяющие визуализировать научные сети и тематические кластеры.

Собственная ценность исследования. Комплексная оценка глобального научного интереса к поддержке малого и среднего бизнеса заключается в решении вопросов, связанных с этой поддержкой, что не только позволяет выявить пробелы в научных исследованиях, но и определить перспективные направления для дальнейших исследований. Работа особенно актуальна в условиях постпандемического восстановления экономики, когда возрастает роль государственной поддержки МСБ.

Результаты исследования. Проявил устойчивый рост количества публикаций по теме, активное участие стран Европы, Азии и США, а также высокий интерес к вопросам цифровизации, субсидирования, финансовой инклюзивности и институциональной поддержки МСБ. Результаты анализа могут быть полезны как научному сообществу, так и государственным структурам в формировании эффективной политики поддержки малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: Бизнес, государственная поддержка, малый и средний бизнес, библиометрический анализ, Scopus, VOSviewer.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ

Антаев Женис Темирович – докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы, zheka.n73@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4840-8031>*

Кангалакова Дана Муратбековна - PhD, қауымдастырылған профессор, ³Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Алматы, Қазақстан Республикасы dmuratbekovna@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8388-8559>

Сатпаева Зайра Тулегеновна - PhD, қауымдастырылған профессор, Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің Экономика институты, Алматы, Қазақстан Республикасы, sz_t_kz@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1644-3709>